

Debattartikel publicerad i Göteborgsposten 27 oktober 2003

Friskolorna i Göteborg missgynnas

Enligt Göteborgsregionens prislista kostar en elev som går första årskursen av el-programmet 83 422 kronor. Men när kommunen lämnar bidrag för en elev som väljer en friskolas el-program, får friskolan 67 708 kronor. En friskola och en kommunal skola hyr lokaler i samma byggnad. Hyresvärden är ett kommunalt fastighetsbolag. Den kommunala skolan betalar 950 kronor per kvadratmeter. Den fria skolan betalar 1 700 kronor per kvadratmeter. Hur förklarar politikerna i Göteborg detta? undrar ordförande i Friskolornas Riksförbund Tomas Johansson.

För drygt tiotalet år sedan reformerades skolväsendet. Möjligheten att etablera friskolor innebar en smärre revolution. Det fria skolvalet blev en spännande realitet för hundratusentals elever och föräldrar. Skolor utvecklades med stort engagemang och utifrån olika pedagogiska idéer. Konkurrensen mellan olika skolhuvudmän blev en vitamininjektion även för de kommunala skolorna.

Nu hotas friskolereformen från flera håll: Från regeringen och riksdagen, som ändrat reglerna utan ordentlig analys och försöksverksamhet, och från kommunerna, som ofta missgynnar friskolor ekonomiskt. Detta gäller i hög grad Göteborg.

Den första januari i år infördes ett nytt ersättningssystem för de fristående gymnasieskolorna. Systemet är inte bara krångligt och administrativt krävande. I många kommuner försämras bidragen och det har dessutom blivit svårt för skolorna att planera sina intäkter. Friskolornas ekonomi bygger helt på den ersättning de får från kommunerna. Tidigare fick de gymnasiala friskolorna ett visst belopp per elev, som var uträknat för varje gymnasieprogram oavsett var eleven bodde.

Nu ska de i första hand få samma som en elev i kommunens gymnasieskola kostar. För den oinvidde låter det rättvist, enkelt och förnuftigt: Eleven tar sin hemkommuns pengar med sig. Men verkligheten sätter käppar i hjulet.

Friskolornas Riksförbund föreslog att det gamla systemet skulle fortsätta att gälla åtminstone för elever som redan börjat gymnasiet. Men vi fick inget gehör, vilket innebar att vissa friskolor över en natt fick sina budgetar så kraftigt nedskurna att de nu går på knäna. Särskilt smärtsam var omställningen för skolor med många elever från Göteborgs stad. Göteborgs stad samverkar med sina kranskommuner och har tillsammans tagit fram en prislista, som avgör hur mycket kommunerna ska betala varandra om eleverna väljer att gå i en annan kommuns gymnasieskola.

Den nivån borde rimligen vara densamma oavsett om eleven går i en kommunal skola eller en friskola. Så är inte fallet. När det gäller friskolor har Göteborgs stad en helt annan prislista, där priserna är betydligt lägre.

Enligt Göteborgsregionens prislista kostar till exempel en elev som går första årskursen av el-programmet 83 422 kronor. Men när Göteborg lämnar bidrag för en elev som väljer en friskolas el-program, får friskolan 67 708 kronor. En avsevärd skillnad. Och el-programmet är på intet sätt unikt. Samma stora skillnader, till friskolans nackdel, går igen i program efter program.

Och konstigheterna slutar inte där. En friskola och en kommunal skola hyr lokaler i samma byggnad. Hyresvärden är ett kommunalt fastighetsbolag. Den kommunala skolan betalar 950 kronor per kvadratmeter. Den fria skolan betalar 1 700 kronor per kvadratmeter. Hur förklarar politikerna i Göteborg detta ?

Med tanke på att fristående gymnasieskolor ofta är små och har elever från många kommuner - friskolorna har riksintag och eleverna kan komma från hela landet - får skolorna ägna orimligt mycket tid åt bidragsadministrationen. För att motverka detta fick Skolverket inför årsskiftet 2002/2003 i uppdrag av regeringen att samla in uppgifter om kommunernas kostnader och lägga ut dem på sin hemsida, så att friskolorna lätt och behändigt skulle kunna gå in och hämta det belopp de skulle fakturera för varje elev.

Nu - tio månader senare - saknas uppgifter från mängder av kommuner. Och där uppgifter finns framgår det tydligt vilka knapphändiga underlag som kommunerna baserar sina bidragsbelopp på och hur skilda redovisningsprinciper de använder sig av.

Bidragen ett rent lotteri

Tittar man närmare på kommunernas underlag framträder fler och fler besynnerligheter. Hur kan kostnaderna för ett och samma program variera så mycket mellan kommunerna? Det billigaste elprogrammet kostar kring 65 000 kronor, de dyraste ligger kring 115 000 kronor. När en friskola planerar en utbildning vet den inte varifrån eleverna kommer. Bidragen blir ett rent lotteri.

Göteborgs kommun och vissa av kranskommunerna betalar dessutom lägre belopp till skolorna än det de redovisar på Skolverkets hemsida. Utöver detta har vissa kommuner i samband med att ersättningarna ska betalas ut på eget bevåg hänfört friskolorna till helt andra programkombinationer och inriktningar än dem de enligt Skolverket fått sitt tillstånd för.

Problemen gäller inte bara Göteborg. Till exempel har skolor med elever från Södertälje fått ett brev där kommunen både sänker ersättningen från höstterminen och kräver återbetalning för vårterminen. I Stockholm får friskolan med kor och andra stora djur samma ersättning, som den kommunala skolan som sysslar med smådjur. Men hästar kostar mer än höns.

Systemet där kommunerna till synes godtyckligt själva avgör hur mycket den "konkurrerande" friskolan ska ersättas är misslyckat och bör snarast tas bort. Tillämpningen visar hur lite vår regering och kommunerna i landet förstår av den verklighet de fristående skolorna lever i.

Kommunernas omsorg om sin ekonomi anser jag ofta går hand i hand med en total oförståelse, ja rentav nonchalans, för friskolornas villkor.

Regeringens inställning är lika nonchalant. Regeringen har själv utfärdat en förordning om att inför alla regelförändringar ska man

utreda konsekvenserna för de företag som berörs. Dessutom ska samråd ske med företrädare för näringslivet. Först efter påminnelse gjorde utbildningsdepartementet en konsekvensutredning och något samråd ägde så vitt jag vet inte rum.

Utbildningsdepartementet måste omgående ändra de värsta tokigheterna i ersättningssystemet och snabbt komma fram till ett som är bättre, rättvisare och mindre krångligt. Regeringen måste nu - liksom politiker i Göteborg och många andra kommuner - bekänna färg. Önskar de behålla och utveckla fristående skolor, som genom sin existens även bidrar till att utveckla kvaliteten i den kommunala skolan?

Tomas Johansson
Ordförande i Friskolornas Riksförbund